

Stockholm den 17 mars 2025

R-2024/2436

Till Socialdepartementet

S2024/02012

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 15 november 2024 beretts tillfälle att yttra sig över promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30).

Sammanfattning

Advokatsamfundet avstyrker utredningens förslag om införande av en särskild lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (nedan benämnd LIV) med den i promemorian föreslagna lydelsen.

Advokatsamfundet har dock ingen erinran mot förslaget om att införa en rätt för föräldrar att ansöka om tillfällig föräldrapenning vid deltagande i öppna insatser hos socialtjänsten.

Vidare har Advokatsamfundet inte någon erinran mot förslaget om införande av en reglering i socialtjänstlagen där socialnämnder ska vara skyldiga att kalla vårdnadshavare till ett särskilt samtal, s.k. allvarssamtal, när barn för första gången misstänks för ett brott på vilket fängelse kan följa.

Advokatsamfundet delar utredningens uppfattning att socialtjänstens förebyggande insatser behöver anpassas och effektiviseras för att möta det ökande antalet barn och unga som riskerar att hamna i kriminalitet eller rekryteras till gängkriminalitet.

Synpunkter

Den 1 juli 2025 föreslås en ny socialtjänstlag träda i kraft, där socialtjänstens uppdrag att arbeta förebyggande och kunskapsbaserat förtydligas. Utgångspunkten för en ny socialtjänstlag är att socialtjänstens grundläggande uppdrag bygger på samtycke, tillit och motivation. Vidare betonas i förslaget till ny socialtjänstlagen att systematisk och löpande uppföljning behöver bli tydligare.

Promemorians förslag om föreskrifter för insatser utan samtycke för vårdnadshavare, barn och unga går enligt Advokatsamfundet emot socialtjänstens grundläggande uppdrag, då tonvikten i den föreslagna lagstiftningen (LIV) ligger på att kunna tvinga vårdnadshavare och barn att följa socialtjänstens beslut.

Förslagen i LIV riskerar vidare att användas repressivt, men utan obligatorisk prövning av besluten i förvaltningsdomstol, vilket kan leda till godtyckliga bedömningar och äventyra rättssäkerheten. Förtroendet för socialtjänstens arbete riskerar också att urholkas.

Av nuvarande 3 kap. 6 a § andra stycket socialtjänstlagen (2001:453) framgår att för ett barn som har fyllt 12 men inte 15 år får nämnden besluta om öppna insatser även utan vårdnadshavarens samtycke, om det är lämpligt och barnet samtycker till det. Av tredje stycket samma paragraf framgår att för ett barn som har fyllt 15 år får nämnden besluta om öppna insatser även utan vårdnadshavarens samtycke, om det är lämpligt och barnet begär eller samtycker till det. Bestämmelsen i 3 kap. 6 a § andra stycket socialtjänstlagen infördes så sent som den 1 juli 2023.

I 22 § lag (1990:52) om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) finns idag också möjligheten för socialtjänsten att besluta om insatser i form av s.k. mellantvång, där den unge kan åläggas att delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

Advokatsamfundet betonar att det idag därmed finns lagstöd för socialtjänsten att genomföra insatser utan samtycke från vårdnadshavare, men där barnets eller den ungas eget samtycke krävs. Det s.k. mellantvånget i 22 § LVU syftar också till att förebygga att barnet eller den unga hamnar i en situation som kan leda till placering utanför det egna hemmet om förändringar inte sker.

Med nuvarande lagstiftning finns det därmed redan förutsättningar för socialtjänsten att arbeta mer aktivt och målinriktat för insatser med samtycke eller utnyttja

möjligheten till mellantvång enligt LVU. Socialtjänstens verksamhet bör fortsättningsvis bygga på stöd och omsorg, med respekt för människors självbestämmande och integritet. Advokatsamfundet avstyrker därmed utredningens förslag om införande av LIV.

Utredningen föreslår alltså att den nya lagstiftningen (LIV) ska möjliggöra för socialtjänsten att fatta beslut för vårdnadshavare, barn och unga om deltagande i insatser i öppna former när samtycke saknas. Beslut om insatser utan samtycke enligt LIV ska kunna förenas med en eller flera föreskrifter. Om besluten inte följs ska socialtjänsten i vissa fall kunna besluta om vite för vårdnadshavare. Socialnämnden ska även i vissa fall få besluta om kontroll av efterlevnad av särskilda föreskrifter med provtagning för kontroll av nykterhet och drogfrihet samt kontroll med hjälp av elektronisk övervakning.

Utredningens förslag om elektronisk övervakning av barn som fyllt 15 år innebär, enligt Advokatsamfundet, ett stort ingrepp i den enskildes personliga integritet.

Sverige har antagit Barnkonventionen som lag, vilket förtydligar vikten av barnrättsperspektiv i alla frågor som berör ett barns situation. Skyddet för den personliga integriteten följer både av regeringsformen och internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. Elektronisk övervakning och begränsning av barns rörelsefrihet framstår inte som en proportionerlig förebyggande insats, utan snarare en disciplinär insats, som riskerar att stå i strid med grundläggande fri- och rättigheter.

Om förändringar i lagstiftningen övervägs som innebär intrång i enskildas personliga integritet och självbestämmande, behöver regelverket vara proportionerligt och baseras på vetenskap och tillgänglig kunskap om vad som kan göra mesta möjliga nytta på individnivå.

Den danska modellen med s.k. föräldraförelägganden och barn- och ungdomsförelägganden, som varit utgångspunkt för utredningens förslag, verkar inte ha fått önskade effekter i Danmark. Av utredningen framgår att antalet föräldraförelägganden och barn- och ungdomsförelägganden i ärenden där samtycke till insatserna har saknats, har sjunkit med tiden och att endast ett fåtal beslut om förelägganden har fattats fram till år 2022.

Som skäl för minskad användning av föreläggandena angav tillfrågade kommuner i Danmark bl.a. att avsaknaden av sanktionsmöjligheter innebar att barnet eller den unge saknade incitament för att följa föreskrifterna. Dessutom angavs att det var små skillnader mellan frivilliga insatser och de insatser som omfattades av förelägganden utan samtycke, då sanktionsmöjligheter efterföljande av föreläggandena saknas.

Det synes därmed saknas referenser till att föreskrifter om insatser inom socialtjänsten utan samtycke har en påvisbar positiv effekt på att förebygga socialt nedbrytande beteende hos barn och unga.

I promemorians förslag anges att behovet av fortsatta föreskrifter ska övervägas var sjätte månad av socialnämnden, men att någon bortre gräns på längd av föreskrifterna inte finns, utöver att föreskrifterna längst kan gälla till 21 års ålder. Förlängning ska dessutom kunna ske utan karenstid. Enligt förslaget ska inte någon obligatorisk prövning ske i förvaltningsdomstol av föreskrifter som riktar sig mot vårdnadshavare, barn eller unga. Någon rätt till offentligt biträde föreligger därmed inte heller. Vidare saknas en lägsta ålder för när föreskrifter utan samtycke till insatsen kan rikta sig direkt mot ett barn.

I Danmark infördes år 2010 en laglig möjlighet till elektronisk övervakning för efterlevnad av barn- och ungdomsföreläggande för barn från 15 års ålder, men insatsen krävde fortfarande samtycke från barnet och från vårdnadshavarna.

År 2012 upphävdes lagstiftningen i Danmark som möjliggjorde elektronisk övervakning då den inte ansågs kunna ”ersätta en konsekvent pedagogisk omsorg från stabila vuxna”.

Mot bakgrund av de erfarenheter som finns från Danmark om föräldraförelägganden och barn- och ungdomsförelägganden samt då kontroll och elektronisk övervakning av barn utan samtycke kan anses stå i strid med såväl regeringsformen, Europakonventionen som Barnkonventionen, avstyrker Advokatsamfundet förslaget.

I promemorian föreslås vidare en rätt för föräldrar att ansöka om tillfällig föräldrapenning vid deltagande i öppna insatser hos socialtjänsten. Advokatsamfundet ställer sig bakom detta förslag, då det kan möjliggöra för fler vårdnadshavare att medverka i insatser som är för barnets bästa.

Advokatsamfundet har inte någon erinran mot införande av en reglering i socialtjänstlagen där socialnämnder ska vara skyldiga att kalla vårdnadshavare till ett särskilt samtal, s.k. allvarssamtal, när barn för första gången misstänks för ett brott på vilket fängelse kan följa. För unga ska motsvarande allvarssamtal ske när denne för första gången misstänks för ett sådant brott. Kallelsen ska ske skyndsamt och senast inom 24 timmar från att Polismyndigheten informerat socialnämnden om misstanke. Detta synes vara ett väl avvägt förslag för att så tidigt som möjligt sätta in åtgärder för att undvika att barn och unga dras in i kriminalitet.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander